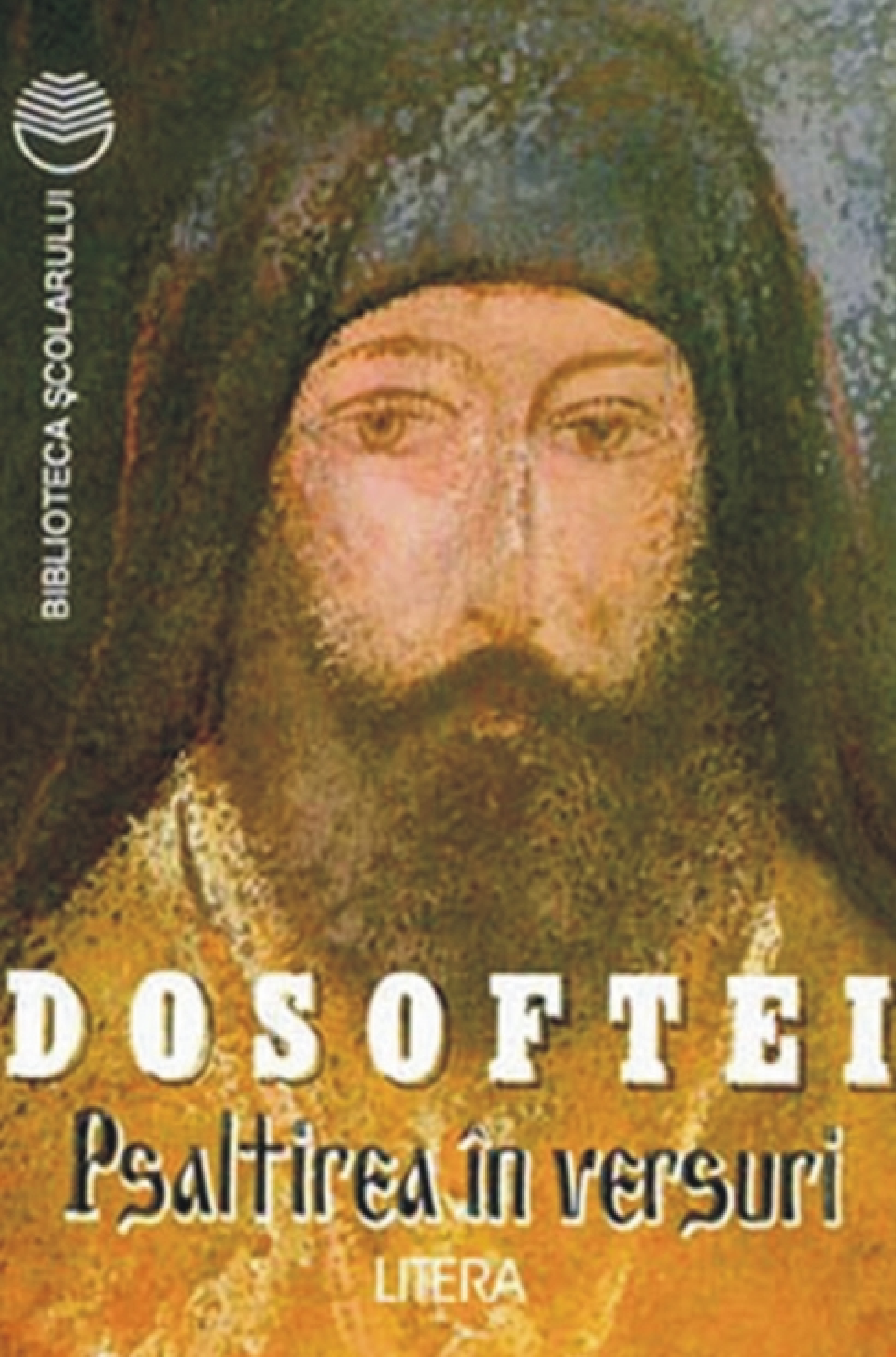

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

DOSOFTEI

Psaltirea în versuri

LITERA

biblioteca școlarului

DOSOFTEI

PSALTIREA ÎN VERSURI

Litera
INTERNAȚIONAL
BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

APRECIERI

[...] Dar de la aceast[explica\ie a cuv`ntului lui Dumnezeu ]ntr-o limb[ oarecare de proz[, a trebuit s[ se treac[ ]n cur`nd la altceva: la cuv`ntul lui Dumnezeu ]nf[\i=at ]n versuri, ]n versurile acelea care p`n[acuma ap[-ruser[doar]n doine =i]n c`ntecele b[tr`ne=ti. *Psaltirea* exista]n traducere =i traducerea aceasta era]n\eleas[de ori=icine, dar altfel se]nf[\i=eaz[ori=ice carte atuncea c`nd i se adaug[ magia versului, dulcele c`ntec de fiecare clip[al silabelor.

A fost cineva]n Moldova, tot sub influen\a acelui curent franciscan, care a]nf[\i=at a=a Psaltirea pentru orice s[tean, pentru orice minte, oric`t de umil[, care se dore=te aproape de Dumnezeu. +i acela a fost mitropolitul Dosoftei.

Acesta a venit din regiuni str[ine de \ar[, poate din Gali\ia, dac[socotim dup[numele pe care-l purtau p[rin\ii lui. Pe mam[o chema Misira, pe tat[Leontari, pe un bunic Barila, f[r[ ]ndoial[nume str[ine: Leontari aduce a grec, a negustor grec, Misira este un nume oriental care]nseamn[„egip-tean“. Dosoftei a stat o bucat[de vreme la m[n[stirea Secul,]ntemeiat[la sf`r=itul secolului al XVI-lea, =i dup[ aceea s-a ridicat ]n ierarhie pe c[ile obi=nuite. +tia latine=te, grece=te =i era un om ]nv[\at, care p[stra leg[turi cu lumea ]nalt[ din care plecar[ odinioar[ p[rin\ii lui =i ]n mijlocul c[reia ]nv[\ase poate el ]nsu=i ]n cei dint`i ani de tinere\e, c[ci nimic nu exclude ca,]nainte de a intra]n m[n[stire, s[fi avut contact cu =colile =i cu lumea c[rturarilor din Liov. C`nd ajunge mitropolit, ]n loc s[ se apuce ]ndat[ de ]nalt[ teologie — =i este ]ntrebarea dac[ nu ar fi putut-o face, c[ci ]l vedem uneori discut`nd cu istoricii =i capabil de a]ntrebuin\a c[r\ile de]nv[\[tur[din Apus, de a se cobor]]n lumea documentelor pentru a preciza un punct de cronologie, =i meritul cel mare nu este de a fi popular atunci c`nd nu

po\i fi dec`t popular, ci s[ fii popular c`nd po\i]ncerca orice, c`nd ai toate mijloacele de cuno=tin\[ =i te po\i ridica prin ele oric`t de sus — el a avut g`ndul de a pune ]n m`na oric[rui moldovean,]ntr-o limb[pe care o pricepea la]nceput mai pu\in, c[ci Dosoftei a fost p`n[ la sf`r=it un]nv[\[cel]n ce prive=te rom`neasca, traducerea *Psaltirii*. El o va face =i ]n proz[, c`nd,]n deosebire de *Liturghia* sa, plin[de o mul\ime de expresii care nu erau s[se]ncet[\eneasc[niciodat[, el ajunsese acum la o mai mare des[v`r=ire a cuno=tin\elor sale]n limba \[rii; dar ceea ce nu se poate face]n proz[a putut foarte bine]n versuri. +i nu este nici o]ndoial[c[ ]n ce prive=te redactarea versurilor sale, el nu a fost ajutat de nimeni, ci singur, prin familiarizarea cu poporul, cu sufletul lui, a ajuns a fi un rostitor al geniului rom`nesc. Astfel, dup[ce, poate, adunase acum din c[r\i grece=ti materialul pentru *Vie\ile sfin\ilor*, o serie]ntreag[de volume tip[rite]n frumoasa liter[nou[ ]mprumutat[de la Moscova, el s-a apucat s[traduc[=i psalmii]n versuri.

C`nd dl Bianu a reeditat ace=ti psalmi, a vorbit de un original polon de Kochanowski, un om al Rena=terii, care prelucrase, sub influen\a unor anumite idei abstracte, vechii psalmi ebraici ]ntr-o limb[ polon[ care, de ce s[ ascundem, nu are nimic popular ]n caracterul ei. A=a ]nc`t, dac[eruditul Kochanowski trebuie s[fie citat pentru a se ar[ta c[=i]n alte \[ri avuse cineva]ndr[zneala de a preface *Psalmii*]n versuri moderne, nu putem totu=i vorbi de o crea\iune a lui Dosoftei prin Kochanowski. Dosoftei,]ndemnat sau ba de cuno=tin\a c[r\ii acesteia polone, a pref[cut *Psalmii* nu numai pe metru rom`nesc =i cu rime luate din poezia popular[, dar introduc`nd adeseori peste cuprinsul autentic al originalului o mul\ime de elemente de observa\ie, o mul\ime de alte]mprumuturi, care vin din]ns[=i via\a poporului rom`nesc, el a ajuns astfel de foarte multe ori la lucruri de toat[frumuse\ea, care foarte adeseori nici nu au nevoie de]ndreptare pentru a pl[cea =i ast[zi.

Aceasta p`n[ la buc[\ile care au trecut pe urm[ ]n c`ntecele de stea cu care merg copiii de le c`nt[ sub ferestrele luminate ]n serile de la sf`r=itul lui decembrie. Cu c`t[ pl[cere se aude =i acum psalmul cel mai dureros dintre toate, acela care ]nf[\i=eaz[ pe evrei pl`ng`nd la ruinele Ierusalimului: „La apa Vavilonului/ Jelind de \ara Domnului/ Acolo =ezum =i pl`nsem/ La voroav[c[ne str`nsem./ De te-am mai putea uita-te,/ Ierusalime cetate!“

}n anii cei mai grei ai no=tri, c`nd mul\i erau smul=i de la vetrele lor, pleca\i prin alte p[r\i sau prin str[in[t[\i dep[rtate, c`nd foarte mul\i nu-=i mai puteau]nchipui vremea]ntoarcerii la vatr[sub steagurile de biruin\[, de at`tea ori]n sufletul celor care cunoa=teau vechile versuri ale lui Dosoftei, a r[sunat psalmul: „De te-am mai putea uita-te,/ Ierusalime cetate“, Ierusalimul din care ne izgonise pedeapsa p[catelor noastre.

Nicolae IORGA, IV. *Cuv`ntul rom`nesc]n Scriptur[*,]n vol. *Istoria literaturii rom`ne=ti. Introducere sintetic[*, Editura Litera, Chi=in[u, 1997, p. 85—87.

[...] Faima lui de om]nv[\at =i cucernic trecuse hotarele \[rii =i c`nd Dosoftei cere de la mitropolitul din Moscova buchi pentru tip[rirea c[r\ilor sale, acesta, trimi\`ndu-i-le]i r[spunde: „c[=i mai departe de noi a p[truns ob=teasca m[rire pentru a ta urmare a lui Hristos“ =i „am aflat despre str[lucita ta evlavie c[tre Domnul Dumnezeu =i r`vna cea dumnezeiasc[=i fierbinte ce ai]n lucrurile credin\ei tale ortodoxe... cu mintea ta aleas[“. [...]

Munca lui a fost neobosit[=i prin numeroasele sale traduceri (]ntre care pentru]nt`ia oar[ se d[dea rom`nilor din Principate *Liturghia*, *Molitvelnicul* =i *Octoihul)* el a contribuit mai mult ca oricare alt scriitor bisericesc din secolul al XVII-lea la stabilirea definitiv[a graiului str[mo=esc]n biseric[. Prin m`inile sale au trecut multe manuscripte =i c[r\i, pe marginea c[rora el face noti\e =i din care ]=i scoate material pentru marea sa oper[ de compilia\ie pe care ]ncepe s[ o tip[reasc[ la 1682, sub titlul *Via\a =i petrecerea sfin\ilor*. Pentru ]nt`ia oar[se d[dea]n aceast[carte]n mod sistematic o alegere a celor mai]nsemnate vie\i ale sfin\ilor, scoase cu deosebire din cele dou[sprezece c[r\i de mineie grece=ti. Ele sunt, pe l`ng[*Psaltire*, cea mai literar[parte din toate scrierile biserice=ti =i prin con\inutul lor variat au format o lectur[predilect[ ]n acel timp.

}ntre alte c[r\i biserice=ti, el tip[re=te, la 1673, =i o *Psaltire]n versuri*. Ideea de a versifica psalmii nu e original[, de=i lucrarea lui Dosoftei e cea dint`i ]ncercare de acest soi la ortodoc=i. }n Apus, dimpotriv[, Calvin versificase c`\iva psalmi, d`ndu-le astfel forma potrivit[ spre a putea fi c`nta\i]n biseric[, iar poetul francez Clément Marot publicase cu mai bine de un veac]nainte parafrazarea psalmilor]n versuri. La rom`nii trecu\i la calvinism ]nt`lnim de asemenea traduceri dup[psalmi =i alte c`nt[ri religioase, uneori

versificate. Biserica catolic[la]nceput a luat pozi\ie ostil[ ]n mod hot[r`t contra lor, dar v[z`nd trecerea cea mare pe care o aveau, a f[cut ceea ce f[cuse]n at`tea alte cazuri: a dat =i ea o traducere deosebit[. La poloni, catolicul Jan Kochanowski, cel mai mare poet al timpului s[u, a dat o versificare a psalmilor, tip[rit[ la 1577. Polonia, care influen\a =i pe contemporanul s[u Miron Costin, a avut o ]nr`urire puternic[=i asupra]nv[\atului mitropolit, care e m`ndru de originea latin[ a neamului rom`nesc: „Limba rom`neasc[ de bun neam... se trage, de pe s`nge rud[ ]mp[r[teasc[“. De la Kochanowski, Dosoftei adopt[aproape toate formele de versifica\ie, lungimea versurilor,]mp[r\irea]n strofe =i chiar =i felul rimei. Cu toate acestea n-a r[mas f[r[influen\[asupra lui nici versul popular, pe care desigur]l cuno=tea =i pe care uneori se pare c[-l imit[.

Versurile lui Dosoftei nu sunt curg[toare, iar accentele nefire=ti ale silabelor jignesc tot at`t de mult urechea noastr[, pe c`t ne sup[r[banalitatea rimei, necorect[de cele mai multe ori, =i pe c`t]ngreuiaz[ ]n\elesul multele umpluturi. +i]n celelalte scrieri ale sale limba e ne]ngrijit[, cu expresii improprii, cu construc\iuni =i]ntors[turi greoaie, adesea influen\ate de originalul slavon sau grecesc, cu un prea pronun\at colorit dialectal =i mai ales cu multe neologisme. El]mprumut[f[r[mult[alegere cuvinte din limbile originalelor sale =i — ceea ce bate mai ales la ochi — are un num[r cam mare de latinisme. Cu at`t mai defectuos =i impropriu devine felul s[u de exprimare ]n versuri. Av`nd bun[oar[s[fac[o rim[la cuv`ntul „socotin\[“ el nu se sfie=te a pl[smui din grecescul ( apozkoraxw = resping, dezavuez) un cuv`nt „aposcorachin\[“, not[marginal[: „Spun pentru corbul, c[deac[na=te pui,]i hr[ne=te p`n[ fac fulgi, =i-i p[r[se=te unde-s albi, c[ s[-ndoia=te de corbi\[; atunce ei \ip[, c[ n-au hran[, p`n[fac pan[neagr[; atunce de-aci se-ncreade corbul de-i hr[nea=te; aceaia iaste aposcorachin\[“.

Astfel de curiozit[\i nu trebuie s[ne mire]ns[, c[ci ele erau la mod[pe timpul acela =i prin asemenea glose scriitorul f[cea impresie de erudit; chiar =i stilul nefiresc era]n gustul litera\ilor epocii. C`t prive=te versurile, multele lor defecte sunt explicabile, dac[ \inem seama c[ Dosoftei este cel dint`i scriitor rom`n care ne-a dat o lucrare literar[ mai mare ]n (peste opt mii =i =ase sute de) versuri =i c[ a avut s[ lupte cu toate greut[\ile ]nceputului. Cu at`t mai mult, cu c`t s-a ]ncumetat s[ versifice psalmii, at`t de conci=i ca stil =i adesea at`t de greu de priceput.

Dar Dosoftei n-avea despre poezie ideile pe care le avem noi ast[zi — dovad[e *Cronologia versificat[a domnilor Moldovei* — =i de aceea el credea c[, av`nd at`ta erudi\iune, era chemat s[scrie =i versuri. Cu toate acestea nu se poate spune c[ar fi fost lipsit de orice talent poetic. Unii din psalmi — mai ales cei scri=i]n versuri scurte — au calit[\i incontestabile =i au ajuns chiar populari. A=a e bun[oar[psalmul 46, pe care =i azi colind[torii, f[r[s[ne d[m seama, c`nd ]l auzim, c[ glasurile sub\iri ale copiilor ]nal\[ spre cer rug[ciunea cucernicului mitropolit de la sf`r=itul veacului al XVII-lea. O dat[chiar, admirarea sincer[pentru c`nt[rile lui David]i d[du acestui evlavios preot fiorii adev[ratei inspira\ii =i „pr[vind acest psalom (132)“, a „scornit“, precum ne spune, urm[toarele stihuri originale:

Cine-=i face zid de pace,
Turnuri de fr[\ie,
Duce via\a f[r[grea\[
’Ntr-a sa bog[\ie.

C[-i mai bun[depreun[
Via\a cea fr[\easc[,
Dec`t arma ce destram[
Oaste vitejasc[!

Sextil PU+CARIU, *Mitropolitul Dosoftei*,]n vol. *Istoria literaturii rom`ne. Epoca veche*, Colec\ia Lyceum, Edi\ie]ngrijit[de Magdalena Vulpe, postfa\[de Dan Mih[ilescu. Editura Eminescu, Bucure=ti, 1977, p. 102—104.

Al[turi de marile personalit[\i rom`ne=ti care au ilustrat via\a noastr[cultural[din secolul al XVII-lea se a=eaz[=i fugura mitropolitului Moldovei, Dosoftei. [...]

Mitropolitul Dosoftei a l[sat o urm[ad`nc[ ]n via\a religioas[ a Moldovei, d`ndu-i acestei vie\i un impuls nou. Prin re]nfiin\area tipografiei, prin tip[rirea de c[r\i noi,]n special de ritualul bisericesc, Dosoftei este continuatorul direct al operei culturale din epoca lui Vasile Lupu. +i activitatea lui se desf[=oar[ ]n direc\ia trasat[de]nainta=ii s[i,]n leg[tur[cu mi=carea cultural[provocat[de c[tre mitropolitul Petru Movil[. Principala oper[a mitropolitului Dosoftei =i prima lui scriere care a v[zut lumina tiparului este *Psaltirea]n versuri*, care apare]n anul 1673 [...].

Crescut]n mediul cultural al Poloniei, unde poezia]nc[ ]n secolul al XVI-lea ajunge la o mare perfec\iune sub pana poetului umanist Jan

Kochanowski (1530—1584), mitropolitul Dosoftei are o deosebit[atrac\ie pentru versifica\ie. Astfel,]n toate tip[riturile sale, el public[ni=te stihuri la luminatul „gherb“ a |[rii Moldovei. Iar]n precuv`ntarea lui din *Psaltirea ]n versuri* Dosoftei ne d[ un fel de tratat de verisifica\ie, prima lucrare ]n acest gen ]n limba rom`neasc[. }n *Molitvelnicul* lui (1681) =i]n *Parimiile* ap[rute]n anul 1683, Dosoftei tip[re=te o lung[*Cronologie a |[rii Moldovei*, scris[ ]n versuri silabice, compus[din 136 r`nduri. Are =i ni=te versuri dedicate patriarhului Moscovei, Ioachim ((]n) *Parimii).*

Ceea ce este mai interesant, este faptul c[mitropolitul Dosoftei a scris =i ni=te versuri asupra sibilelor,]n limba polonez[, pe care le public[ ]n acelea=i *Parimii* =i care n-au fost retip[rite p`n[acum]n literatura noastr[. Faptul acesta denot[c[mitropolitul Dosoftei cuno=tea bine limba polonez[. Operele talentatului poet Jan Kochanowski se bucurau la polonezi de o deosebit[popularitate. }ntre aceste opere, psaltirea versificat[este considerat[ca oper[de cea mai mare valoare. „Nimeni — spune un istoric al literaturii poloneze — p`n[la Mickiewicz n-a =tiut s[exprime toate nuan\ele variate ale sensibilit[\ii sufletului omenesc, a=a cum ele sunt exprimate la Kochanowski“. De fapt, prin psaltirea lui versificat[se creeaz[limba poetic[polonez[.

Mitropolitul Dosoftei, care desigur cuno=tea]ncerc[rile de a transpune psaltirea]n versuri =i la alte popoare, din limba latin[, apreciaz[ ]nsemn[tatea acestei opere]n via\a religioas[a poporului =i transpune =i el psaltirea]n versuri rom`ne=ti. }ntr-o noti\[ explicativ[, la psalmul 63 din *Psaltirea ]n versuri* Dosoftei spune: „C[ a=a am cetit la *Psaltirea* cea le=easc[, slavoneasc[“. *Psaltirea* lui Kochanowschi este scris[ ]n versuri silabice, compuse de la 7 p`n[la 14 silabe, =i Dosoftei]=i scrie *Psaltirea*]n acelea=i versuri silabice, care nu se potrivesc cu limba noastr[,]ntrebuin\`nd cam aceea=i m[sur[, de la 6 p`n[la 16 silabe. Kochanowski]ntrebuin\eaz[ ]ns[forme de versifica\ie adeseori foarte complicate,]mprumutate din poe\ii latini =i italieni,]ndeosebi din Hora\iu =i Dante. Dosoftei, care n-avea la]ndem`n[ modele de versuri rom`ne=ti, se folose=te de forme cu mult mai simple, adeseori apropiindu-se de ritmul versului popular din c`ntecele noastre.

Din originalul traducerii *Psaltirii*]n rom`ne=te Dosoftei „ia adesea numai inspira\ia, motivul dominant“, el amplific[aceste motive prin introducerea

a „o sum[de note de via\[local[, care pot fi cu adev[rat de folos istoricului cultural, =i, pe l`ng[ ele, descrieri puternice =i noi, iar ici =i colo, chiar c`te o glum[“. Observa\iile foarte juste ale profesorului N. Iorga g[sesc sprijin]n mai multe exemple citate din el.

Importan\a *Psaltirii]n versuri* a mitropolitului Dosoftei pentru literatura noastr[veche este foarte mare. Cu toate defectele de limb[=i de form[, *Psaltirea* a avut o circula\ie mare; ca dovad[c[a fost citit[, este faptul c[unii din psalmii versifica\i,]n special acei scri=i]n ritmul c`ntecelor poporului nostru, au p[truns ]n literatura noastr[ popular[ sub form[ *de c`ntece de stea*. A=a este recunoscut psalmul 46, care]ncepe astfel: „Limbile s[salte/ Cu c`ntece-nalte,/ S[strige-n t[rie/ Glas de bucurie...“

Psaltirea]n versuri a lui Dosoftei a fost cea dint`i oper[ versificat[ ]n rom`ne=te =i, date fiind calit[\ile ei poetice =i popularitatea operei lui David, psalmii transpu=i inspir[ ]ncrederea]n vigoarea limbii rom`ne=ti, care de atunci ]nainte devine capabil[ de a imprima ]n melodia cuv`ntului toat[gama sensibilit[\ii sufletului rom`nului [...].

La sf`r=itul *Psaltirii*, Dosoftei tip[re=te =i versurile privitoare la originea neamului rom`nesc. [...]

+tefan CIOBANU, *Mitropolitul Moldovei Dosoftei*,]n vol. *Istoria literaturii rom`ne vechi*, Editura Hyperion, Chi=in[u, 1992, p. 328—332.

[...] Din toate m[rturisirile reiese c[mitropolitul era un om de solid[ ]nv[\[tur[, cunosc`nd limbile greac[, latin[, ebraic[, slavon[, polon[, rus[. Neculce ]l zugr[ve=te astfel: „Acestu Dosofteiu mitropolit nu era om prostu de felul lui. +i era neam de maz`l; pre]nv[\at, multe limbi =tiè; eline=te, l[tine=te, slovene=te =i alt[ad`nc[ carte =i-nv[\[tur[, deplin c[lug[r =i cucernic, =i bl`nd ca un miel. }n \ara noastr[pe ceasta vreme nu este om ca acela.“ [...]

Un semn de relativul talent al mitropolitului se g[se=te]n epigrama din *Via\a svin\ilor* (Ia=i, 1682—1686), alt[remarcabil[traducere care a avut mare circula\ie. Comentariul la capul de bour constituie un adev[rat mic tablou: „Pe c`tu-i de mare hiara =i buiac[,/ Coarnele-n p[=une, la p[m`nt]=i pleac[“.

De la]nt`iele versuri din *Psaltire*, se simte o proasp[t[und[psalmodic[:

„Ferice de omul ce n-a merge
}n sfatul celora f[r[de lege
+i cu r[ii nu va sta-n c[rare,
Nici a a=edea-n scaun de pierzare.
Ce voia lui va fi, tot cu Domnul
+i-n legeaa lui =-a petrece somnul.“

T[lm[cirea este dealtfel a=a de liber[,]nc`t foarte adesea ]nf[\i=eaz[ o varia\ie liric[ ]n jurul textului. Astfel, pentru „C`nta\i Domnului cu al[ut[, cu al[ut[=i glas de psalmi, cu tr`mbi\e ferecate =i cu glas de tr`mbi\e de corn“, traduc[torul, introduc`nd instrumente autohtone (cobuz, surle, corn de bour), d[o strof[de mare vibra\ie simfonic[:

„C`nta\i Domnului]n strune,
}n cobuz de viersuri bune,
+i din ferecate surle
Viersul de psalomi s[urle,
Cu bucin de corn de buor,
S[r[sune p`n[-n nuor...“

g[sind =i excelenta rim[*surle-urle*. Dosoftei are viziune =i]ncarc[originalul]n sens coloristic:

„Moáv =i Agar la s[h[idace,
Gheval =i Amon g[teaz[lance.
Amalehi\ii ferec[pu=ce,
Filistimenii pra=tii s-arunce...“,

c`teodat[ evoc`nd realistic animalele grele, ca]n versurile unde e vorba de gr[dina pe care „O scurmar[vierii cei gro=i de la lunc[,/ +i zimbrii o pasc =i-n coarne-o arunc[...“; alteori c`nt`nd paradiziac divinitatea adamantin[:

„Cerurile cu cuv`ntul
Le-am f[cut, =i tot p[m`ntul.
Denaintea lui cu team[
Dvoresc]ngeri f[r[sam[,
De-l m[rturisesc =i-l c`nt[
}n fr`mse\ea lui cea sv`nt[...
Fulgerile lui cu par[
Ard de s[v[d preste \ar[.
P[m`ntul se-umplu de fric[,
Mun\ii s[topesc de pic[
+i cur[ca ne=te cear[,
V[z`nd pre Domnul]n \ar[“.

* * *

Dar mai ales Dosoftei are acea curgere mieroas[a limbii, densitatea de lichid greu a frazei, materialitatea vorbei, care dau mireasm[m`hnirilor abstracte:

„Gr[it-am]n mine s[m[iau aminte,
S[-mi socotesc limba, s[nu zic cuvinte.
Straje =i ferin\e mi-am pusu-mi pre gur[,
C`nd st[p[c[ctosul, de-m face tr[sur[.
T[cut-am ca mutul, =i nu i-a= mai zice,
S[-i cuvintez bine, c[ce st[cu price,
De mi se-nnoie=te durerea cu boale,
Jelea mea =i t`nga nu s[mai potoale.
Inema mea este]n mine hierbinte,
+i-m este =tiin\a ars[de cuvinte. [...]“

Realismul lui Dosoftei vine din naivitate, totu=i unit cu patriarhalitatea d[gra\ios de rigide picturi primitive pe lemn [...]. Este]n stihuirea lui chiurea, hilaritatea sf`nt[a misticilor italieni.

George C{LINESCU, *Istoria literaturii rom`ne de la origini p`n[ ]n preznt.* Edi\ia a II-a rev[zut[=i ad[ugit[. Edi\ie =i prefa\[de Al. Piru. Editura Minerva, Bucure=ti, 1985, p. 48—49.

Poet propriu-zis, Clément Marot al nostru este clericul Dosoftei [...]. [...]

Cariera lui Dosoftei este asem[n[toare cu cea a contemporanului s[u Miron Costin. +i el dorea o colaborare a cre=tinilor (moldoveni, poloni, ru=i), menit[s[opreasc[expansiunea otoman[, dar nu avea]n aceast[privin\[tactul diplomatic =i r[bdarea lui Miron Costin. [...]

Justificarea traducerilor lui Dosoftei este identic[cu aceea a lui Coresi =i a lui Varlaam. El arat[c[: „]n biseric[mai voia mi-i cinci cuvinte cu mintea s[gr[iesc ca =i pre al\ii s[-nv[\, dec`t dzeace mii de cuvinte ]ntr-alt[ limb[“, =i constat[ c[ ]n \ar[ nu se mai cuno=tea limba slavon[: „c[ =i acea pu\in[ s`rbie ce o]nv[\a de-n\elegerea,]nc[s-au p[r[sit...“ [...]

Din operele lui Dosoftei istoria literar[re\ine]n primul r`nd dou[traduceri sau, mai bine zis, prelucr[ri: *Psaltirea... pre versuri tocmit[* =i *Via\a =i petrecerea svin\ilor.*

Psaltirea a fost tip[rit[cu cheltuiala lui +tefan Petriceicu la Uniev]n 1673. Probabil c[poetul a tradus psalmii mai]nt`i ]n proz[, de=i aceast[ t[lm[cire, ]nso\it[ de textul slavonesc, a publicat-o mai t`rziu,]n 1680, =i apoi i-a versificat „]n cinci ani foarte cu os`rdie mare“, dup[cum declar[chiar]n titlu.

Ideea de a versifica psalmii a avut-o pentru prima oar[Calvin. Dup[el, Clément Marot pune]n versuri 50 de psalmi, urmat de Théodore de Bèze, care d[o traducere integral[ ]n versuri.

}n Polonia catolic[din vremea lui Dosoftei circul[ ]nc[*Psaltirea]n versuri*, publicat[cu aproape un secol]nainte (]n 1579), a lui Jan Kochanowski. Aceasta poate s[fie psaltirea „le=easc[“, la care face aluzie]ntr-o not[autorul nostru, pentru c[schemele sale prozodice seam[n[cu cele ale lui Kochanowski, totu=i ortodoxul Dosoftei nu se putea \ine prea]ndeaproape de un model catolic =i alte analogii sunt greu de stabilit. Cu toate enormele difucult[\i ce-i st[teau]n cale, Dosoftei s-a str[duit s[dea o t[lm[cire proprie =i, dac[n-a izbutit]n]ntregime, de foarte multe ori a reu=it s[ml[dieze limba rom`n[ unor moduri de exprimare p`n[atunci neexperimentate, de o necontestat[frumuse\e. A=a]n elogiul \in[torului de lege din chiar primul psalm [...].

T[lm[cirea lui Dosoftei nu este chiar a=a de liber[cum s-a crezut. Dimpotriv[, el se \ine foarte aproape de original, toat[arta lui reduc`ndu-se ]n a-l exprima ]ntr-o alt[ caden\[, ]n versuri. Iat[ de pild[, c`ntarea de tain[a lui David, dup[b[t[lia cu sirienii din Mesopotamia,]n traducere modern[: „O, Dumnezeule, tu ne-ai aruncat, tu ai f[cut sp[rtur[ ]n r`ndurile noastre, te-ai m`niat pe noi =i]n]nv[lm[=ag ne-ai pus pe fug[.

Tu ai f[cut s[se cutremure p[m`ntul, tu l-ai spintecat,]ncheag[laolalt[sf[r[m[turile lui, c[ci el se clatin[.

Tu ai pus pe poporul t[u la grele]ncerc[ri, tu ne-ai dat s[bem un vin care ame\e=te.

+i numai celor ce se tem de tine tu nu le-ai dat un steag ca s[poat[\ine piept arcului du=man...“

Traducerea]n versuri a lui Dosoftei respect[ ]n linii mari imaginile =i le comunic[ ]ntr-un limbaj arhaic, bisericesc, de uimitoare fluiditate.

Doamne, lep[datu-ne-ai =i ne-ai surupat,
Pre noi m`ntuitu-ne-ai, =i ne-ai =i cru\at.
P[m`ntul cl[tinatu-l-ai =i l-ai str[mutat.
I-ai str`nsu fr`nturile, =i l-ai vindecat.

C[te-ai ar[tatu-te aspru =i aprins,
De ne-ai ad[patu-ne cu vinuri de pl`ns.
+i de team[cine-\-au, le-ai datu-le s[mn,
De arc s[se apere cu toiag de lemn.

C[Dosoftei are patos liric o dovede=te traducerea m[iestrit[a unuia din cei mai puternici psalmi de umilin\[cunoscut sub titlul *Eli, Eli, lama azavtani! (Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce m-ai p[r[sit!)*. [...]

Dosoftei a =tiut s[g[seasc[mai totdeauna coresponden\ele exacte, a]n\eles metaforele =i le-a t[lm[cit prin echivalen\e fericite. Dac[n-a sporit

poezia psalmistului prin idei =i imagini proprii, el e]n orice caz un interpret fidel.

Sf`ntul Francisc ]n literatura medieval[ italian[, la noi un Tudor Arghezi, a folosit astfel de imagini din *Psaltire* =i, ]n ceea ce prive=te pe ultimul, Dosoftei ]i este precursor. Toate nuan\ele plastice ale umilin\ei din *Psalmul 102* (Zilele se sf`r=esc ca fumul, oasele ard ca j[ratecul, inima se usuc[ ]ntocmai ca iarba, pielea se lipe=te de os; sunt asemenea pelicanului din pustiu, bufni\ei dintre d[r[m[turi =i p[s[rii singuratice de pe acoperi=; p`inea mea e cenu=[, b[utura cu lacrimi; zilele mi se lungesc ca umbra =i m[usuc ca iarba) sunt reproduse aproape identic]n ritmul unei doine de jale: „Pleac[-\i auzul spre mine/ +i s[-mi hii, Doamne, spre bine./ +i la ce zi te-oi striga-te/ S[-mi auzi de greutate,/ C[-mi trec zilele ca fumul,/ Oasele mi-s s[ci ca scrumul,/ Ca ne=te iarbb[t[iat[/ Mi-este inema s[cat[...“.

Adesea, tot f[r[a falsifica textul biblic, Dosoftei introduce cuvinte specific rom`ne=ti localiz`nd unele versuri, precum atunci c`nd vorbe=te de „ocine“, de „desc[lec[ri“, de mo=ii =i de „urice“, de „caftane“, de „boierie“, de inorogi, de zimbri, de bucium, de cobuz, de colaci =i de sl[nin[. Cutare strof[ se potrive=te tot at`t de bine =i sl[virii voievodului]ntors victorios din r[zboi: „C`nta\i Domnului ]n strune,/ }n cobuz de viersuri bune,/ +i din ferecate surle/ Viersuri de psalomi s[ urle,/ Cu bucin de corn de buor,/ S[ r[sune p`n[-n nuor“.

}n pl`ngerea lui Ieremia de \ara pierdut[ Dosoftei va fi g[sit un c`ntec al propriei sale dureri pentru Moldova p[r[sit[, c[ci acest psalm e unul din cele mai frumos traduse,]n versuri devenite populare: „La apa Vavilonului,/ Jelind de \ara Domnului,/ Acolo =ezum =i pl`ns[m,/ La voroav[ de ne str`ns[m...“

Miron Costin, urm`nd pe Aristotel, jura ]n senza\ia de v[z, Dosoftei e un poet cu sim\ul auditiv dezvoltat. Unele din versurile sale ritmate ]n metrul lung, de 10, 12, 13 (=i chiar 14 =i 16 silabe) sunt c`teodat[st`ngace, dar nu greoaie, cum cred unii istorici literari, care ei, n-au ureche muzical[. C`t despre stihurile de 6, 7 =i 8 silabe, acestea alunec[zglobii, dup[modelul versului popular, ceea ce =i explic[intrarea lor]n circula\ia oral[. Patru din psalmii lui Dosoftei, =i anume nr. 46 *(Limbile s[salte)*, nr. 48 *(Auzi\i acestea toate Neamuri, noroade =i gloate)*, nr. 94. *(Veni\i cu to\ii dimpreun[s[ne facem voie bun[)* =i nr. 98 *(Domnul st[tu crai]n \ar[)* au devenit colinde =i le culegea Anton Paun]n ale sale *Versuri musice=ti ce se c`nt[ la Na=terea M`ntuitorului nostru I. Hs.* =i]n alte

s[rb[tori ale anului (1830), intitulate]n edi\iile ulterioare *C`ntece de stea*. Cel mai r[sp`ndit pare a fi Psalmul 46 (}n *Biblie*, 47): „Pe v`rfuri de munte/ S-aud glasuri multe,/ De bucine mare,/ Cu nalt[ strigare,/ C[ s-au suit Domnul,/ S[-l vad[ tot omul./ C`nta\i]n l[ute,/ }n z`c[turi multe...“ [...]

Adev[rata crea\ie a lui Dosoftei r[m`ne traducerea]n versuri a psalmilor. Cu aceast[remarcabil[oper[, mitropolitul Moldovei, contemporan cu Miron Costin =i emul al s[u, a dat primul serios impuls poeziei noastre culte,]mbog[\ind totdeodat[=i lirica anonim[, popular[. [...]

Alexandru PIRU, *Literatura religioas[ ]n a doua jum[tate a secolului al XVII-lea. Dosoftei*,]n vol. *Istoria literaturii rom`ne de la origini p`n[la 1830*, Editura =tiin\ific[=i enciclopedic[, Bucure=ti, 1977, p. 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 158.

Nume celebru]n istoria culturii =i literaturii rom`ne, Dosoftei a r[mas, ]n multe privin\e, ]n ciuda marii sale populairit[\i, un necunoscut. A re\inut aten\ia tuturor istoricilor literari rom`ni =i a beneficiat de aprecierile unor filologi de seam[, dar momente importante din biografia sa, c`t =i p[r\i ]ntinse din oper[ au continuat s[ fie insuficient cunoscute sau de-a dreptul ignorate. [...] Prozatorul a fost aproape ignorat, iar poetul original a fost plasat ]n umbra unor influen\e culturale =i lingvistice din afara \[rii, recunos-c`ndu-i-se, ca merite certe, doar cele de traduc[tor, care a introdus]n poezia rom`neasc[ scheme prozodice str[ine, f[c`nd o necesar[, dar adeseori st`ngace oper[de pionierat]n cultivarea limbii artistice. [...]

Dosoftei transpune]n versuri rom`ne=ti, act de extraordinar[ temeritate artistic[ oric`nd, dar mai ales atunci c`nd se lucreaz[ cu o limb[ insuficient modelat[, scrierea religioas[ cea mai plin[ de poezie, *Psaltirea*, care exprim[, a=a cum s-a remarcat de at`tea ori, o gam[literar[at`t de divers[ =i at`t de profund[ ]nc`t de\ine, prin felul]n care oglinde=te nelini=tea sufletului uman, un loc unic]n literatura veche a lumii. [...]

Compararea textului lui Dosoftei cu textul lui Kochanowski, pe de o parte, =i cu vechile psaltiri rom`ne=ti, pe de alt[parte, impune concluzia, de nezdruncinat, ca]n afara unor similitudini]n structura imaginii, explicabile]n ambele traduceri versificate prin sursa lor comun[, care este textul psalmistului, se pot aduce prea pu\ine probe]n sprijinul influen\ei exercitate

de poetul polon asupra poetului rom`n. }n schimb, apare ]n toat[ eviden\a leg[tura dintre *Psaltirea ]n versuri* a mitropolitului Dosoftei =i toate psaltirile rom`ne=ti anterioare. [...]

Cercetarea tropilor din poeziile originale ale lui Dosoftei conduce]ndat[la concluzia, confirmat[=i de traduceri, numai c[aici trebuie s[se \in[seama =i de modelul biblic, c[aproape]n toat[ ]ntinderea lui c`mpul asociativ, concret, al nucleului pe care se]ntemeiaz[imaginea poetic[, se fixeaz[ ]n universul rustic. Exemplele sunt numeroase. Ele confirm[darul poetului de a atribui cu u=urin\[universului concret sensuri nea=teptate =i profunde, Blaga le-ar numi „revelatorii“. [...]

[...] Oricum ne-am situa pentru a privi poezia lui Dosoftei, o constatare se impune cu limpezime: originalitatea limbajului, noutatea viziunii ne pun]n fa\a unui poet adev[rat, capabil s[inventeze un univers liric inconfundabil. Cu Dosoftei poezia cult[rom`neasc[devine o realitate.

Traducerea lui Dosoftei, ast[zi suntem tot mai convin=i de acest lucru, are muzicalitatea cerut[de poezie, cu toate st`ng[ciile c`te s-ar mai putea g[si]nc[ ]n unele din versurile sale. Aceast[muzicalitate poetic[nu mai este reprodus[, ci pe de-a-ntregul creat[, versul fiind o realitate euritmic[=i eufonic[netransmisibil[. [...]

Dosoftei recepteaz[psalmii]ntr-o viziune poetic[original[. [...]

Metaforele cele mai simple tind s[se dezvolte la Dosoftei]n adev[rate constela\ii. [...]

Unul dintre cei mai de seam[inovatori ai limbajului artistic rom`nesc ]n secolul al XVII-lea, Dosoftei a jucat un rol la fel de mare =i ]n ]mbog[\irea limbii rom`ne literare]n general. [...] }n tendin\a de]mbog[\ire a vocabularului limbii rom`ne literare cu termeni noi, Dosoftei ]l premerge, ]n mod evident, pe Dimitrie Cantemir. Marele c[rturar rom`n din secolul al XVII-lea a ac\ionat asupra limbii ca artist,]n primul r`nd, dar =i ca om de cultur[. [...] Influen\a lui Dosoftei ]n limbajul poetic poate fi urm[rit[ p`n[la Eminescu,]n perioada c`nd se descopereau istoria =i folclorul ca izvoare poetice. Dup[ aceea ea ]nceteaz[. A=a se face c[ abia ast[zi, dup[ ce s-au epuizat at`tea experimente, Dosoftei are prozeli\i declara\i, dac[am putea spune a=a, =i c`teva nume de poe\i contemporani, dintre cei mai talenta\i, ne vin imediat]n minte: Ion Gheorghe, Ioan Alexandru =i Nichita St[nescu,]n unele din c[ut[rile lui stilistice. }n proza artistic[Dosoftei a l[sat urme

la fel de ad`nci, ]nc[ insuficient cunoscute =i cercetate, dar evidente, ]ncep`nd cu Ion Neculce =i Dimitrie Cantemir, primii prozatori rom`ni de seam[ care i-au sim\it influen\a, =i p`n[la Mihail Sadoveanu. Aceast[influen\[s-a exercitat]n primul r`nd prin monumentala sa antologie, cu at`tea elemente originale, *Via\a =i petrecerea sfin\ilor*, una din cele mai citite crea\ii]n epoc[=i mai mult timp dup[aceea. Dac[ad[ug[m traducerile]n proz[care i s-au atribuit recent, cronograful lui Matei Kiglas, *Istoriile* lui Herodot =i *M`ntuirea p[c[to=ilor* a lui Agapie Landos, =i \inem seama de faptul c[ tot el a revizuit textul lui Nicolae Milescu, inclus ]n *Biblia* de la Bucure=ti, din 1688, locul lui Dosoftei ca figur[ dominant[ ]n literatura rom`n[de la sf`r=itul secolului al XVII-lea apare]n toat[eviden\a.

Al. ANDRIESCU, *Studiu introductiv*,]n vol. Dosoftei, *Opere* 1. Edi\ie critic[de N. A. Ursu. Editura Minerva, Bucure=ti, 1978, p. V, VI, XXV, XLI, XLVIII, XLIX, L, LXX, LXXXII, LXXXIII—LXXXIV.

[...] Dosoftei se integreaz[spiritului medieval r[s[ritean]n modul cum recepteaz[=i]=i apropie lirismul biblic. *Psaltirea]n versuri* reafirm[una dintre caracteristicile poeziei ecleziastice bizantine, anume „faptul c[ ]ntr-]nsa cele dou[elemente — rug[ciunea liturgic[=i contempla\ia personal[— sunt nu mai pu\in separate unul de altul dec`t ]n poezia occidental[“ (Endre von Ivanka, *Observa\ii asupra poeziei liturgice bizantine*, ]n *Literatura Bizan\ului*, Bucure=ti, 1971, p. 242). Desperarea credinciosului ortodox e ]mbl`nzit[de umilin\a =i „mila“ ce impregneaz[*=i }nv[\[turile lui Neagoe Basarab.* Inexisten\a, deocamdat[, a unei ferme tendin\e de laicizare determin[, totu=i, subminarea, dac[se poate spune astfel, a]nse=i ideologiei religioase, dominante,]n sensul apropierii divinului de scara omenescului. [...] Lamenta\ia e difuz[, „trenoi“-ul bizantin se las[doar b[nuit]n barocul sui-generis al t[lm[cirii rom`ne=ti. Omul este elogiat cu un plus de accent]n raport cu textul str[vechi, subliniindu-se astfel tonalitatea imnic[, compensatoare, ale c[rei r[d[cini trebuie c[utate tocmai]n ortodoxismul]n\eles „organic“ [...]. Elegiac[, medita\ia lui Dosoftei — mai mult subteran[— se afl[pe aceea=i lungime de und[cu aceea a marilor no=tri cronicari. Cerul se]nt`lne=te cu p[m`ntul]ntr-o istorie vitreg[, limitativ[pentru c[rturarul care —]n alte condi\ii — ar fi c`ntat poate pe alt[lir[. Lamen-

to-ul, desprins din trunchiul lui „ubi sunt“ =i constitutiv poeziei psalmice]nflore=te =i aici,]n „frageda carne de g`nduri“ (V. Voiculescu) a cuv`ntului lui Dosoftei. [...] Gama variat[a sentimentelor este reprodus[=i nuan\at[de c[tre interpretul psalmilor, c[rora li se p[streaz[, nealterat[, esen\a biblic[. Conturele st`ngace ale imaginilor echivalente originalului confer[t[lm[cirii, „tl[covaniei“, un aer de naivitate propriu artei iconarilor din r[s[rit. Hieratizarea nu este for\at[, starea de atunci a limbii constituia]nc[o piedic[natural[, dar poetul =tie a p[stra „densitatea de lichid greu a frazei“, ce izvode=tee „gra\ios de rigide picturi primitive pe lemn“ (G. C[linescu, *Istoria...).* Hieraticul =i dinamicul ce coexist[, la alt nivel estetic, =i]n amintitele *}nv[\[turi...*, vivific[textul]ntr-o permanent[tehnic[contrapunctic[. Medita\ia grav[, structurat[pe motivul „omnia vanitatum“, este]nso\it[[...] de elogierea bun[t[\ilor p[m`ntului, precum =i de aceea — subliniat[ ]n linia umanismului r[s[ritean — a omului ca fiin\[ g`nditoare. }n acest context mai larg, truda]ndelungat[, de cinci ani, urmat[de constante reveniri asupra psalmilor, toate acestea m[rturisesc titanismul =i — de ce nu? — geniul unui om care privea drept necesar[=i normal[perfec\ionarea estetic[a textului. [...] Cert e faptul c[„smerenia“ fa\[de cuv`nt a prelatului, la care am ad[uga =i ipoteza laic[a acestuia (descoperit[nu de mult de Al. Elian), rotunje=te imaginea unuia dintre cei mai mari poe\i din literatura noastr[, ce prelucreaz[— cum s-a observat adesea]n exegeza critic[— sonurile versului eminescian, dar =i acidul verbului lui Tudor Arghezi. C[Dosoftei este preocupat, aproape p`n[la obsesie, de locul nostru]ntr-o istorie restrictiv[, aceasta se observ[=i din aceea c[,]n psalmii s[i, ideea de justi\ie dep[=e=te oarecum no\iunea obi=nuit[de pedeaps[, exercitat[de c[tre cel iubit asupra fiilor s[i. Motivul inorogului revine, se laitmotivizeaz[ ]n versurile traducerii, dar =i]n scurtele comentarii ce le]nso\esc pe unele dintre acestea. Sensul atribuit animalului fabulos este cel pe care-l]nt`lnim]n romanul popular *Alexandria* sau]n *Istoria ieroglific[* a lui Dimitrie Cantemir. [...] Alteori se apas[pe importan\a cornului, izvor de lumin[— unul dintre conceptele-cheie]n civiliza\ia mediteranean[— =i arm[de temei]n lupta contra agarenilor fa\[de care ostilitatea omului de cultur[=i a diplomatului a fost permanent[. [...] Chiar dac[r[m`ne tributar metricii versului polonez din celebra *Psaltire* a lui J. Kochanowski, din care s-a inspirat, Dosoftei este — prin instinct =i erudi\ie ]n acela=i timp — „primul poet rom`n de clas[

european[“ (I. C. Chi\imia). D[ruit cu har poetic, mitropolitul, originar din Ianina Pindului, vine spre noi, bl`nd =i melancolic, ]mpreun[ cu cea mai veche legiune de scriitori din literatura noastr[, lipsi\i ]n mod aproape egal de =ans[, dar lupt`nd, fiecare, pentru supravie\uire]n logosul recuperator de istorie.

Mircea MUTU, *Dosoftei*,]n vol. colectiv *Scriitori rom`ni*, colec\ia „Mic dic\ionar“, Editura =tiin\ific[=i enciclopedic[, Bucure=ti, 1978, p. 194, 195, 196.

[...] Ctitor al tiparului,]nnoitor al cultului, promotor al culturii =i literaturii]n limba na\ional[, Dosoftei reprezint[ ]n Moldova,]n a doua jum[tate a secolului al XVII-lea, asemenea cronicarului Miron Costin, o con=tiin\[umanist[. Teologia (patristica =i dogmatica), istoria, filologia =i poezia sunt discipline pe care le sluje=te statornic — ca ins de Rena=tere — cu voin\[de a cunoa=te =i dor de perfec\iune. Citise pe Grigore Ureche =i analele]n limba slavon[. P[truns de valoarea documentului, a c[r\ilor rare, el punea la]ndem`na lui M. Costin un uric din 1392 privitor la ]ntemeierea Romanului, ]mprumuta pentru a studia, de la m[n[stirea Krilos de l`ng[Halici, un tetraevanghel scris la 1144 =i alc[tuia,]n temeiul consult[rii riguroase a izvoarelor, un informat istoric al Probotei, cu prilejul]nchin[rii m[n[stirii,]n 1677, patriarhiei Ierusalimului. Pentru Mitropolie Dosoftei cump[r[istorii universale, ca de pild[tratatul]n limba latin[al lui Johannes Nauclerus =i Nicolae Baselius. Exemplarul d[ruit de el ulterior medicului Jacob Pylarine =i intrat, mai t`rziu, ]n posesia stolnicului Constantin Cantacuzino, cuprinde observa\iile de lectur[ ale lui Dosoftei — atente, uneori u=or amuzate, ironice, naive c`teodat[, dezv[luind]ns[, cel mai adesea, un cititor p[trunz[tor. Mitropolitului i se datoreaz[=i o traducere din limba greac[a cronografului lui Matei Kigalas, transmis[ ]ntr-o copie manuscris[de la 1732, sub titlul *Hronograf al]mp[ra\ilor. Nou[adunare de osebite istorii*. [...] }ntemeietor al poeziei culte, Dosoftei se va dovedi, ca traduc[tor al psalmilor, un ini\iat al legilor prozodice (mitropolitul este,]n *Via\a =i petrecerea sfin\ilor*, cel dint`i creator de versuri satirice — „iambice=ti“ — din literatura rom`n[), el fiind =i un bun cunosc[tor al versifica\iei

populare =i al limbii vorbite. *Psaltirea]n versuri* se caracterizeaz[printr-o diversitate a m[surii =i ritmurilor (lungimea versului lui Dosoftei oscil`nd ]ntre hexasilabi, heptasilabi =i endecasilabi pe de o parte, octosilabi, decasilabi, dodecasilabi, metrul de 13 =i cel trohaic de 14 silabe sau alexandrinul de 16 silabe, pe de alta), prin varietatea ei =i, uneori, prin sonorit[\ile rare ale rimei, ]n genere printr-un limbaj poetic evoluat, uz`nd de compara\ie =i metafor[, metonimie, hiperbol[, paralelism, interoga\ie, antitez[, dar =i de unele procedee stilistice sau lexicale specifice crea\iei orale, ori preluate din literatura religioas[sau istoric[anterioar[. Au fost remarcate la el frecven\a disloc[rii sintactice de pild[, prezen\a termenilor populari, regionali sau arhaici =i a seriilor sinonimice, spontaneitatea lexical[, originalitatea metaforic[. Eforturile prin care Dosoftei des[v`r=e=te transpunerea rom`neasc[, din slavon[,]n proz[, a psalmilor (versiune ce apare]n edi\ia bilingv[a *Psaltirii]n versuri* a consultat, cum se crede, traducerile rom`ne=ti de p`n[la el ale psalmilor, *Psaltirea Scheian[* =i *Psaltirea* lui Coresi]n primul r`nd, poate =i o edi\ie greceasc[ a *Vulgatei*. Oper[ de Rena=tere, psaltirea versificat[ ]n Polonia, la 1579, de umanistul Jan Kochanowski (*Psaltez Dawidów)* va fi constituit, apoi, un stimulent ]n revelarea de sine a poetului rom`n,]n a c[rui t[lm[cire psalmii descoper[un univers, recreat]n marginea textului biblic cu ingeniozitate psaltic[, ingenuitate =i prospe\ime. Peisajuli impregnat de sunetul difuz al lamenta\iei psalmistului, se modific[treptat, fastuozit[\ii exotice a psalmilor]i ia locul abunden\a bucolic[, suger`nd medii familiare, ]n care harfele devin „buciume“ autohtone, al[uta este substituit[ cu „cetera“, mun\ii biblici — cu „m[gurile“ Moldovei, taurii — cu „inorogii“ fantastici ai c[r\ilor populare. Versuitorul pare a pream[ri uneori acela=i t[r`m al abunden\ei — vegheat de astre-„n hoarb[“, ap[rat de semnul bourului, populat cu cirezi =i turme =i prisosind de „vipturi“ — c`ntat =i de *Stihurile la luminatul herb a |[rii Moldovei* (sustrase, prin for\a sau gra\ia unor imagini, conven\ionalismului speciei =i]ntregite]n manuscris,]n 1689—1690, versurile „la stem[“ ajung s[constituie cea mai reprezentativ[compunere original[a mitropolitului, superioar[poemului cronologic. Darurile de merinde divin[isc[ ]n pustiu ospe\e prelungite, generoasa dispunere a culorii, fruste\ea, primitivitatea,]n sens preclasic, a tabloului evoc`nd bel=ugul „c[m[rilor cere=ti“, c`rduri de cristei, f[in[de gr`u, „unt]n stride“, „pepeni =i sl[nin[“.

}nf[\i=area demiurgului abia trezit din somn, „rum[n“ la fa\[=i, ca de vin „aburit =i =um[n“, aduce cu cea a Dabijei vod[, iar modalitatea, bonom-caricatural[, anun\[ceva din farmecul de mai t`rziu al portretului craiului „cu barb[-n noduri“ din poemul eminescian *C[lin (File din poveste)*. *„Gadinile“* unui bestiiar fabulos, vasiliscul =i inorogul, „leul =i zm[ul“, chi\i, bouri =i coluni, vipere =i aspide, cerbi, iepuri =i „hulpi“, revin adesea]n simbolistica psalmilor lui Dosoftei — care]ncearc[,]n c`teva r`nduri, s-o descifreze, cu st`ng[cie, pentru cititor, ca reprezent[ri alegorice, ]ntr-o viziune c[reia i se subsumeaz[, succesiv, metafora v`n[torului sau a „gonaciului“, a „izvoarelor p[r[site“ =i a „c`mpilor de dumbrav[“, a „puilor de corb ce zbiar[, a om[tului „ca l`na“ sau a negurii spulberate, „ca cenu=a“, peste p[m`nt.

}n\elepciunea, „]nv[\[turile bune“ sunt repere pe care versificatorul psalmilor le ofer[st[ruitor veacului s[u,]n nestatornicia tulbur[toare a lumii [...], condi\ia uman[ ]mplinindu-se]n confruntarea dintre „firea dobitoceas-c[“,]ntr-o existen\[precar[pres[rat[cu taine =i ispite [...], c[rora li se opune un ideal etic, drumul „pre c[i v`rtoase / pietri-ascu\ite =i s`mceloase“. Tendin\ele moralizatoare caracterizeaz[, de asemenea alte dou[ ]ncerc[ri originale]n versuri ale lui Dosoftei, incluse]n *Psaltirea* din 1673*: Apostolul*, prosl[vind agonisita sufleteasc[ ]n dauna averii de“pre lume“, str`nse]n de=ert, =i epigrama la psalmul 132, elogiind pacea, „turnurile de fr[\ie“ ce apropie o=tirile]nvr[jbite. [...]

Rodica +UIU, *Dosoftei, mitropolitul*,]n vol. colectiv *Dic\ionarul literaturii rom`ne de la origini p`n[la 1900*, Editura Academiei Rom`ne, Bucure=ti, 1979, p. 298, 299.

[...] Lui Dosoftei]i apar\ine meritul (pe l`ng[ at`tea altele, incontestabile =i de nepre\uit), un merit de ctitorie]n istoria culturii =i literaturii noastre, obol pe care cercet[torii]l subliniaz[de obicei,]n treac[t, ori nici nu-l semnaleaz[m[car. Avem]n vedere,]n primul r`nd, grija sa pentru ]ntocmi-rea unei cronici — pomelnic ]n versuri, ]n care sunt trecu\i, mai ales, „cu faptele lor cre=tine=ti“, cei mai de vaz[ domnitori al Moldovei de la cel de-al „doilea desc[lecat“ p`n[ ]n anii 90 ai secolului al XVII-lea.

De re\inut este faptul, mai]nt`i, c[spre deosebire de cronicile-letopise\e tradi\ionale „str[ine“ (de expresie slavon[, german[, rus[, polon[=.a. reunite sub genericul „moldo-slavone“) sau de cele na\ionale (abia sub form[embrionar[, pe atunci, pe cale de constituire), *Pomelnicul...* lui Dosoftei s-a impus oficial, pe calea tiparului, fiind inclus, ini\ial,]n cartea *Molitvenic de-n\[les* (1681), apoi,]ntregit pu\in (p`n[ la 136 de versuri), ]n *Parimiile preste an* (1683). Ca dovad[ ]n plus c[ luminatul nostru mitropolit a fost absorbit pur =i simplu de munca cronic[reasc[ (]n versuri), revenind ]n numeroase r`nduri asupra *Pomelnicului...* s[u, aduc`ndu-i modific[ri =i]ntregiri, poate fi invocat[=i varianta acestuia, semnalat[ ]n 1974, cu ocazia celor 350 de ani de la na=terea autorului *Psaltirii]n versuri*. Ne referim la ultima form[pe care i-o d[dea Dosoftei originalei sale „cronici“,]n timpul amintitului exil din preajma Lvovului, pe un exemplar al monumentalei *Biblii* (1688) a lui +erban Cantacuzino, d[ruit fostului mitropolit moldav (]ntru... consolare?) de c[tre „obl[duitorul |[rii Munt[ene=ti] C. Br`ncoveanu“, versiune datat[: „7198 (adic[: 1690) ghen[arie]“.

Textul urmeaz[imediat „Predosloviei“ la amintita carte — *Biblie*, constituindu-se din c`teva fragmente (5), cu titlul conven\ional *Domnii |[r`i Moldovei* (ca =i unele variante ale cronicii lui Grigore Ureche, bun[oar[), =i care]ntrunesc deja 75 de versuri]n plus, un desen]n creion (reprezent`ndu-l pe Alexandru cel Bun?), precum =i unele note cu caracter istoriografic de pre\. }ndeosebi ultima dintre acestea e destul de desf[=urat[=i edificatoare asupra orizontului =i nivelului cu care aborda autorul-mitropolit probleme de istorie a Moldovei, incontestabil,]n aceea=i tradi\ie cronic[reasc[: „|ara Moldovei =i Ardealului =i |ara Munteneasc[, acest loc s[cheam[Misia p`n[ ]n Dun[re. Aflat-am citind cum fiul lui Constantin]mp[rat au purces asupra Vlahilor... s[-i bat[, c[ce s[roco=is[pre]mp[r[\ie. +i i-au potolit...“ Demn[de apreciat este]ncercarea lui Dosoftei, cu mult]naintea lui G. Asachi, de a g[si etimologia denumirii „Pion“ a muntelui Ceahl[u. Spre deosebire de D. Cantemir, care vorbea, mai t`rziu, ]n *Descrierea Moldovei*, despre taifalii de l`ng[F[lciu, mitropolitul]nstr[inat scrie,]n aceea=i not[: „Dar[ ]ntre Prut =i Nistru l[cuia taifalii pri-atunce...“.

Nota]ntreag[, dealtfel, prin con\inut =i stil de expunere, se aseam[n[mult cu cele relatate de D. Cantemir,]n capitolul IV (partea I) din *Descrierea...* acestuia, c`nd e vorba de \inutul F[lciu: „C[ aici a fost c`ndva scaunul

taifalilor m-au]ncredin\at urmele unei cet[\i foarte vechi... Am citit odat[ ]ntr-un manuscris al istoriei lui Herodot c[pe Prut, cale de trei zile de la Dun[re, locuia neamul r[zboinic al taifalilor...“[...].

Principala contribu\ie]ns[adus[de Dosoftei,]n aceast[ultim[versiune a *Pomelnicului* s[u poetic, const[ ]n modific[rile,]ntregirile efectuate de el [...]. Astfel]nc`t textul e alc[tuit deja din 204 versuri, ceea ce se aseam[n[cu un adev[rat poem. [...]

Opera de c[petenie (]n =irul de c[r\i din Moldova]ntre 1673 =i 1686), care i-a c`=tigat lui Dosoftei acest titlu cu adev[rat, este, f[r[ nici o ]ndoial[, *Psaltirea* sa, acest „snop... dint`i de gr`u“, cea mai reprezentativ[lucrare dosofteean[. [...]

Psaltirea]ntreag[a lui Dosoftei urmeaz[a fi parcurs[cu cuvenit[pio=enie nu numai fa\[de „destinatarul“ psalmilor, ci =i fa\[de Creatorul acestora, „reg[sind“ aici pagini foarte aproape costiniene, dar =i — eminesciene.

Pavel BALMU+, *Ostenin\e dosofteene]ntru „stihoslovie“, Posfa\[*,]n vol. Dosoftei, *Opere poetice*, Editura Literatura artistic[, Chi=in[u, 1989, p. 278, 279, 280, 281, 282.

„Acestu Dosoftei mitropolit nu era om prostu de felul lui. +i era neam de mazil; pre]nv[\at, multe limbi =tiè: eline=te, latine=te, slavone=te =i alt[ad`nc[ carte =i ]nv[\[tur[, deplin c[lug[r =i cucernic, =i *bl`nd ca un miel.* }n \ara noastr[pe-aceast[vreme nu este om ca acela“, scrie Neculce]n letopise\, folosind aceea=i metafor[ca Sancho vorbind despre Quijote. Boarea cuvintelor povestitorului o aduce cu sine, parc[, =i pe aceea a versurilor poetului din veacul XVII, cel dint`i poet al nostru, =i ea va m`ng`ia n[rile at`tor iubitori ai limbii vechi precum Eminescu, Arghezi, Voiculescu sau Nichita St[nescu. Lui Ion Pillat, evoc`ndu-l ]n imagini eminesciene, ]i va ap[rea ca p[storul de inimi de odinioar[ care revine stingher, sub razele lunii, ca s[ ne mustre pentru necredin\a noastr[, dar =i ca s[ ne aduc[ ]mp[carea: „Patriarhal, ]n c`rj[, se-nal\[Dosoftei./ P[ienjeni=ul vremii cu m`ini uscate rumpe:/ Se-aprind ca nestemate, od[jdiile-i scumpe,/ +i barba piept[nat[pe piept, i se desface./ +i dreapta =i-o ridic[ ]n biblic semn de pace.“ Capodopera lui fiind *Psaltirea*, Dosoftei a me=te=ugit

versuri]ntreaga lui via\[, cu o r[bdare =i cu o pl[cere care ne pun pe g`nduri. E foarte probabil c[ primul scop al transpunerii psalmilor lui David ]n rom`ne=te s[fi fost acela practic, ecleziastic, dup[cum crede editorul s[u (Dosoftei, 1978, p. 401), mai ales c[mitropolitul]nsu=i constat[cu privire la situa\ia limbilor din vremea lui c[„=i acea pu\in[s`rbie ce o ]nv[\a de-n\elegea, ]nc[ s-au p[r[sit“, =i c[, de aceea“ ]n biseric[ mai voia mi-i cinci cuvinte cu mintea s[ gr[iasc[, c[ =i pre al\ii s[-nv[\, dec`t dzeace mii de cuvinte]ntr-alt[limb[“. Dar el nu uit[s[adauge c[a tradus cartea „cu mult[trud[=i vreme-ndelungat[, cum au putut mai frumos“, „ca s[poat[trage hirea omului c[tre cetitul ei“. Aici este un]nceput de argument estetic. }nc`t mi se pare c[ au dreptate cei care sus\in (Mazilu, 1976, p. 294 =i urm., Negrici, 1977, p. 47 =i urm.) c[ exist[ =i o con=tiin\[ poetic[ la Dosoftei, care sec[tuie=te toate izvoarele vii ale limbii spre a ob\ine o echivalen\[ rom`neasc[demn[de originalul biblic. P`n[la Budai-Deleanu =i la Eminescu, nimeni nu va mai face la noi un efort la fel de considerabil]ntru constituirea unei limbi poetice. }nainte de Dosoftei nu este, desigur, un gol, cum s-a v[zut. Dar precarele]ncerc[rii de versificare care l-au precedat nu-l explic[=i nu pot constitui o tradi\ie. Cel mai mare merit al lui Dosoftei acesta =i este: de a oferi]n *Psaltire*, pe nea=teptate,]nt`iul monument de limb[ poetic[ rom`neasc[. }n acest scop, el a uzat de toat[cultura lui lingvistic[,]mprumut`nd =i calchiind termeni din cinci sau =ase limbi; a creat, totodat[, al\ii nemaiauzi\i, apel`nd la vorbirea =i, poate, =i la poezia poporului, a silit cuvintele s[primeasc[accentul trebuitor prozodiei lui pe at`t de naive, pe at`t de sofisticate, a supus topica unor distorsiuni care ne duc cu g`ndul la unii poe\i din secolul XX, ca Ion Barbu, de exemplu; a organizat, ]n fine, un adev[rat sistem de rime =i a ]ncercat mai multe caden\e =i mai mul\i metri dec`t g[sim]n toat[poezia noastr[de p`n[la romantism. Mi se pare perfect justificat[b[nuiala lui E. Negrici c[„Dosoftei nu se conforma vocabularului psalmilor biblici, ci regulilor prozodice“, mai mult, c[e posibil ca varietatea de m[suri s[se datoreze unor necesit[\i de rim[(poetul t[ind versul exact acolo unde]i ie=ea rima =i continu`nd cu lungimea respectiv[). Chiar =i]mprejurarea c[prima traducere a psalmilor a realizat-o]n proz[, consacr`nd apoi transpunerii]n stihuri un deceniu de via\[poate ar[ta c[mitropolitul moldovean era un „obsedat al versific[rii“ (Mazilu, *ibidem*). Nici dup[ce a]ncheiat *Psaltirea* nu s-a potolit. *Via\a =i petrecerea*

sfin\ilor, tip[rit[ani buni mai t`rziu, con\ine peste trei sute de stihuri epigramatice,]ntocmite dup[modelul mineielor grece=ti, nu lipsite, unele, de gra\ii caligrafice orientale („Antus, ca rujea cea-nflorit[-n gr[din[,/ +-au mutat via\a]n lumea cea senin[“). A tradus alte versuri din cronograful lui Matei Kigalas =i a=a mai departe. Un studiu atent al versifica\iei *Psaltirii* a dat abia Mihai Dinu (1986). Capitolul lui Gáldi (1971, p. 82 =i urm.) fiind superficial, cu omisiuni =i afirma\ii pe care textul nu le verific[, unele preciz[ri sunt absolut necesare. Forma strofic[de departe cea mai r[sp`ndit[ ]n *Psaltire* este distihul, corespunz`nd versetului biblic. Cu totul accidental apar catrenul (]n psalmii 53 =i 135) =i catrenul urmat de distih (psalmul 56). }n psalmii 46 =i 47, distihurile — dac[ne lu[m dup[rim[— sunt grupate c`te trei, patru sau mai multe. }n fine, psalmul 118 are 22 de strofe inegale, ce urmeaz[ordinea literelor din alfabetul ebraic, de la alef la fot. Rima este, cu dou[excep\ii (]n psalmii 82 =i 136), paroxiton[=i (cu excep\ia psalmului 53)]mperecheat[. De ea s-a ocupat pe larg Mihai Dinu (p. 325 =i urm.), descriind-o]n termeni fonologici, =i ajung`nd la concluzia c[ Dosoftei a creat unicul sistem de anvergur[ din poezia noastr[ supus altui cod normativ dec`t acela unanim acceptat de la V[c[re=ti]ncoace. Dincolo de chestiunea rim[rii „incorecte“, care este, desigur, o prejudecat[a istoricilor literari, Dosoftei este un foarte]ndr[zne\ cultivator de rime rare, din care unele nu vor fi]ncercate de nimeni p`n[la poetul *Luceaf[rului*. El rimeaz[, astfel, verbe cu substantive sau cu adverbe, substantive cu adjective, nume proprii cu nume comune sau forme pronominale scurte atone cu alte categorii morfologice: *stric[/nemic[, pucioas[/groasc[, de-a= dep[rtam[/team[, a= a=tepta-te/parte, Slava/sava, Ziv/st`rv, s[tura-s[/mas[* etc. Unele din aceste rime rezult[ din disloc[ri ale topicii. Exemple de astfel de disloc[ri din ra\iuni prozodice sunt cu sutele ]n *Psaltire* =i ]n celelalte opere ale lui Dosoftei. Spicuiesc dou[: „Auz`t-am veche/ ’Ntr-auz de ureche/ Poveste trecut[“ (psalmul 47) =i „Lui s`ngur m`ntuitor lumii Hristos duce/ Al s[u cap Evtasia, -n sabie, cu dulce“ (Mineiul pentru Sf`nta Mucenic[ Evtasia). Ingambamentele sunt adesea foarte complicate: „+i ca lumina tu m[ fere=te,/ Supt aripi svinte, de m[ umbre=te/ De fe\e str`mbe ce m[ia fric[/ A le pr[virea“. }n general, aceste disloc[ri sunt precedate de un enorm travaliu asupra corpului fonetic al cuvintelor (scurtate, deseori) =i asupra regimului accentelor, din care se na=te ritmul multiplu =i savant al versurilor

din *Psaltire*. S-a atras de cur`nd aten\ia asupra accentu[rii din motive strict prozodice (Dosoftei, 1978, prefa\a lui Al. Andriescu), fapt comparabil cu teza lui M. Dinu despre rim[ ca sistem fonologic. Dosoftei aplica accentul acolo unde ]l cerea versul (numai c`teodat[silaba accentuat[coincide cu aceea din cuv`ntul originar). Unele versuri trebuie „scandate“ cu ochii pe acest accent prozodic, dac[ vrem s[ nu sf[r`m[m caden\a g`ndit[ de poet: „Le-am f[cut altora s[ le faci cu cale“ sau „Supt umbrariul cel sv`nt, =i cu c`nt[ri nalte“, sau: „Acolò le vine toan[“. Toate aceste originalit[\i devin,]n fond, perceptibile mai ales]n structura ritmic[a versurilor. Chiar dac[unele din aceste ritmuri au fost identificate]n modelul polonez al lui Kochanowski sau]n anacreonticul grecesc, majoritatea reprezint[o sintez[proprie a poetului rom`n, cea dint`i]n care modelul folcloric autohton se simte, la r`ndul lui, f[r[nici o greutate. }n pofida multor neregularit[\i, care fac indecidabil[caden\a destulor versuri, baza ritmic[a *Psaltirii* o dau, incontestabil, hexasilabii trohaici (simpli sau dubli), care apar]n 29 de psalmi, =i octosilabii de asemenea trohaici (]n 40). +i unii, =i al\ii sunt populari, cel pu\in prin deprinderea urechii noastre, =i nu]nt`mpl[tor i-a cules Pann ca pe ni=te c`ntece de stea. Pot fi considera\i excep\ii: heptasilabul iambic (anacreontic), care apare doar de nou[ori, dodecasilabul (neregulat ritmic), care apare de dou[ori, versul iambic de 13 silabe (polonez), cu cinci apari\ii =i trohaicul de 14 silabe, cu una singur[. Nu am g[sit versuri de 16 silabe (semnalate de Gáldi, Negrici =i al\ii), adic[octosilabul dublu. O problem[special[ridic[decasilabul, c[ruia M. Dinu (1986, p. 108—109)]i contest[principial existen\a, c`nd ritmul e trohaic, dar care poate fi totu=i descoperit ]n *Psaltire*, ca =i acela iambic sau neregulat, ]n peste 60 de psalmi (cel trohaic e des ]nt`lnit =i]n colinde,]njum[t[\it]n distihuri pentasilabice). Sunt =i c`teva caden\e accidentale la Dosoftei, rezultat al nefix[rii matri\ei,]n care poetul ar merita s[fie considerat un pionier: amfibrahi, dactili, anape=ti =i peoni.

Dar nu este la Dosoftei numai acest extraordinar efort tehnic, ci =i o calitate deopotriv[de extraordinar[a scriiturii, pe o gam[care cuprinde suavul, grotescul, delicate\ea, vigoarea, muzicalitatea, plasticitatea, solemnitatea, pamfletul, rug[ciunea, hula, sfiosul, senten\iosul, pl`ngerea ori bucuria. A str[bate *Psaltirea* echivaleaz[cu o c[l[torie printr-o \ar[a minunilor poetice. Iat[un portret solemn-amr al p[c[tosului, care culmineaz[ ]n dou[versuri lapidare, ca o inscrip\ie s[pat[ ]n lespedea vorbelor:

Gura i-este plin[de am[r[ciune, / De bl[st[m, de hul[=i de-n=el[ciune
(psalmul 9)

O lamenta\ie a celui ce se simte p[r[sit de Domnul este foarte]n spiritul biblic, dar cu o concrete\e naiv[a metaforelor care nu exist[ ]n cartea sf`nt[:

Giuncii =i cu tauri m[-mpresoar[,
Cu c[scate guri, s[m[omoar[,
Ca leii ce apuc[=i zbiar[,
Cu gurile r`njite, pre hiar[.
+i ca apa fui v[rsat afar[,
+i oasele mi s[r[=chirar[.
Inema-n zg[u mi se vesteze=te,
Ca o cear[c`nd s[r[stope=te
Mi-i virtutea, ca h`rbul de sac[,
Limba-n gingini lipit[s[neac[.
(21)

S-a spus pe bun[dreptate c[ultimul vers sun[arghezian. Dup[cum pare a suna eminescian suava elegie din psalmul 20:

Dumneaz[u m[pa=te =i n-am lips[,
La loc de otav[ce-mi]ntins[,
S[la=ul pe ape de r[paos,
+i cu hran[suflet mi-au adaos.

Remarcabil[este simplitatea versului moral, interior, al spovedaniei lirice:

Ca om jelnic care-=i pl`nge mortul/ Sunt trist, Doamne, =i m`hnit cu totul
(36)

Original[, plin[de detalii concrete, este exprimat[setea de Dumnezeu a trupului =i a sufletului. Uscarea, schimonosirea trupului, ca-n de=erturi f[r[ap[, e]ndeosebi memorabil[:

C`t de ori multe ce te dore=te,
Trupul, mi=elul, se schimonose=te,
Ca-n pustii dese =i-nsecetate,
F[r[de ap[=i nec[lcate.
(62)

}n alt psalm vedem, din contra, oboseala, sila, care umplu rug[ciunea p`n[la buz[de o ap[s[lcie =i]n care un motiv foarte asem[n[tor cu acela pascalian al abisurilor se traduce]ntr-un lexic arghezian:

O, Dumnez[u svinte, tu m[scoate
De pohoi ce ap[, toi de gloate,
Ce-m vine la suflet =i de gloduri
Ca p`cle ad`nce, f[r[poduri.
C[sunt]ncungiurat de ad`ncuri
De m[trage vivorul la sm`rcuri,
Strig`nd mi-au venit-mi ame\eal[
Mi-au amu\it limba-n osteneal[...
(68)

Imaginea sm`rcului e recurent[, ca =i aceea a apei care trage la fund, ap[r`nd]nc[o dat[ ]n acela=i psalm (dar =i]n al\ii):

Vivorul apei s[nu m[trag[,
S[nu m[-nghi\[genunea cea larg[,

Nice sm`rcul buza s[-=i de=cheie.
S[nu m[soarb[=i s[s[ ]ncheie.

Dou[aspecte se cuvin relevate. Unul este c[Dosoftei are reprezent[ri extrem de precise ale lucrurilor]nf[\i=ate, fie ele din ordinea natural[, fizic[, fie din aceea moral[. Pedepsele posed[la el de obicei o plastic[din care nu lipsesc am[nuntele anatomice, duse p`n[ ]n pragul fiziologiei decreptitudinii. }n psalmul 57, avem c`teva pilde]n acest sens. Dumnezeu e solicitat s[certe pe p[c[to=i. }ns[cum? S[-i loveasc[„peste f[lci“, fr`ng`ndu-le din\ii, s[le ia puterea a=a]nc`t „s[ s[ sl[beasc[ din foale“ =i „arcul s[-=i trag[ moale“, s[ li se scurg[ toat[ vlaga, ca apa v[rsat[ ]n p[m`nt. Acestea sunt de fapt curate chinuri. Pentru discu\ia referitoare la baroc, este util s[atrag aten\ia c[fizicul ori corporalul se limiteaz[totu=i aici la aceea ce medievalii]n=i=i re\ineau din trup. Nu avem putreziciunea cadavrului, ci numai scheletele =i tigvele. Dosoftei e foarte departe de imagini ca acelea din *Stan\ele*]n care D'Aubigné veste=te pe Baudelaire: „J'ouvre mon estomac une tombe sanglant/ De maux ensevelis...“. Al doilea aspect este c[geografia care furnizeaz[poetului rom`n elemente de compara\ie nu este ]ntotdeauna aceea a \[rii sfinte. Negrici (1977, *ibidem*) a atras cu drept cuv`nt aten\ia c[Palestina lui Dosoftei este b`ntuit[ de ierni scitice, de vifore cumplite, acoperit[ de p[duri ]ntunecate, ]n care lucesc t[uri de ap[ =i cutreier[ bourii, cu mun\i plini de sm`rcuri =i r`uri cu bulboane. }n psalmul 49, f[pturile biblice de c`mpie devin fiare silvestre, boii pa=nici se prefac]n zimbri, care umbl[totu=i]n cirezi,]n vreme ce p[s[rile]nnegresc cerul. Cantitativul joac[aici rolul pe care-l va juca mai t`rziu]n natura lui Sadoveanu. Domesticitatea e fabuloas[:

Hiara codrilor cea mut[
Toat[de mine ascult[
Am =i dobitoace multe,

+i de zimbri am cirezi multe
P[s[ri]nc[am cu c`rduri
De s[\in de hran[-n c`mpuri.

Un talent ie=it din comun dovede=te poetul]n evocarea unor viziuni oribile =i terifiante. Pedepsirea fiilor lui Efraim din psalmul 77 nu mai const[nici m[car]n ni=te chinuri ale trupului ori ale sufletului. Cosmosul]ntreg sufer[o anomalie, o regresiune pe scara materiei:

Apele st[cu s`nge-nchegate,
+i f`nt`nele toate-ncruntate.
Le-au pr[v[lit izvoarele-n s`nge,
S[n-aib-a bea-n sete ce-i va st`nge.
Mu=te c`ne=ti le-au trimis s[-i pi=ce,
+i-ntr-a=ternut broa=te s[le mi=ce.

Cu g`ndacii i-au sterpit de poame,
Cu lacuste i-au b[gat]n foame
+i cu smida le-au f[cut scumpete
+i viile le-au]ntors]n sete.
Murii le-au b[tutu-le cu brum[,
+i de dobitoc n-au r[mas urm[.

}n acela=i stil este ocara din psalmul 82, probabil cel mai uimitor din toate, unde cascadele de nume proprii =i de catastrofe n-au egal]n poezia noastr[ ]nainte de *|iganiada:*

Ce le d[, Doamne, spaime s[fug[,
S[oboseasc[de goan[lung[,
C`nd le-a veni somnul cel dulce
Ca Madiianul r[u s[-i apuce.
Le f[, Doamne, ca lui Sisára,
S[nu s[-ntoarc[s[-= vaz[\ara.
+i ca lui Ávim s[li s[fac[
'N p[r[ul lui Chi=, =i s[nu-i treac[.
Ca lui Aéndor pologi s[zac[,
Mu=tiile mú=ini]ntr']ns s[fac[.
Le f[boierii ca Óriv =i Ziv,
Zeréi =i Sálman, s[zac[to\i st`rv.
Care gr[it[s[-\ prade \ara
+i-n sv`nta ta cas[ce \i-i de sfar[,

R[pez`i, Doamne, din deal ca roata
+i-i pr[v[le=te s[-i calce gloata.
Ca m[ciulia fulgi s[caz[
+i ca p[durea focul s[-i arz[.
Din fa\[vicol s[-i pr[vuiasc[,
Din dos pojarul s[-i ocoleasc[,
+i deasupra s[-i ba\ cu smid[.
C`nd vor dafga, s[ dea-n os`nd[,
S[li s-auz[ocara-n lume,
S[\`ie minte sv`ntul t[u nume,
Pa\[ru=inea =i grea ocar[,
+i s[le pieie vestea din \ar[,
Ca s[cunoasc[c[tu e=ti Domnul,
+i e=ti deasupra preste tot omul.

Unii din psalmii lui Dosoftei sunt ast[zi =tiu\i pe dinafar[, cum se =i cade operei unui mare poet. De pild[, acesta:

La apa Vavilonului,
Jelind de \ara Domnului,
Acolò =ezum =i pl`ns[m
La voroav[ce ne str`ns[m...

Nicolae MANOLESCU, *Primul nostru poet: Dosoftei*,]n vol. *Istoria critic[a literaturii rom`ne*, I. Editura Minerva, Bucure=ti, 1990, p. 13—18.

C[tre finele secolului al XVII-lea, scrisul religios]nf[ptuie=te un pas hot[r`tor spre literatura artistic[ prin versificarea de c[tre mitropolitul Dosoftei a *Psaltirii*. C[rturar „prea ]nv[\at“, ]n caracterizarea lui Neculce, =tiutor =i al polonezei (o atest[ manuscrisele), Dosoftei [...], introduc[torul limbii rom`ne]n bisericile Moldovei, =i-a exercitat sacerdo\iul]n vremuri zbuciumate, cu domnii instabile, favorabile ba turcilor, ba le=ilor, fiind mereu h[r\uit =i g[sindu-=i sf`r=itul ]n Polonia. }n pofida tuturor adversit[\ilor a reu=it s[ dea bisericii, pe l`ng[c[r\i de cult, traduceri =i prelucr[ri devenite bun al]ntregii culturi rom`ne. Cele mai de seam[ sunt *Psaltire a sv`ntului proroc David* [...] *pre versuri tocmit[ ]n cinci ani cu os`rdie mare*, de *smeritul Dosoftei, mitropolitul de |ara Moldovei*, tip[rit[la Uniev (Polonia),]n 1673 =i *Via\a =i petrecerea svin\ilor* (4 volume, 1682, 1683, 1686).

Cu *Psaltirea*, Dosoftei a devenit omologul rom`n al lui Clément Marot =i al lui Jan Kochanowski, t[lm[citorii c[r\ii atribuite lui David (primul, doar al unui num[r de 50 de psalmi)]n francez[=i respectiv polonez[. Istoric, cei doi poe\i sunt anteriori mitropolitului moldav cu un secol (=i mai mult), cel de al doilea slujindu-i drept model =i stimul direct. Str[duindu-se s[transpun[c`t mai exact sensul versetelor sacre, Dosoftei a c[utat ]n acela=i timp s[ dea acestor versete c`t mai mult[suple\e =i prospe\ime liric[ ]n graiul rom`nesc =i, nu o dat[, ostenelile sale =i-au atins \inta. }n versiunea lui, c`\iva psalmi au]nceput s[circule, =i circul[p`n[ ast[zi, sub form[ de colinzi. Cel ce ]ncepe cu *Limbile s[ salte*, de exemplu, e at`t de melodios, chiar nemuzicalizat,]nc`t din orice parte a textului se pot cita stihuri vibrante: „Pre v`rfuri de munte/ S-aud glasuri multe/ De bucine mare/ Cu nalt[strigare/ C[s-au suit Domnul/ S[-l vaz[tot omul“. (Ps. 46). Versirile psalmului 98 necesit[doar =lefuiri pentru a putea s[figureze sub semn[tura lui Arghezi: „Domnul st[tu crai]n \ar[,/ Gloatele s[m`niar[,/ C[ nu pot s[-l pr[vasc[,/ Din heruvini s[-i domneasc[./ Tot p[m`ntul s[ridic[/ +i se leag[n[de fric[./ Domnul este-n Sion mare/ Crai, de to\ domnii mai tare“. Un text emblematic =i paradigmatic, o inscrip\ie la care se raporteaz[poezia de jale rom`neasc[, generat[ de sentimentul captivit[\ii (Andrei Mure=anu, Goga) este psalmul 136: „La apa Vavilonului,/ Jelind de \ara Domnului,/ Acoló =ezum =i pl`ns[m/ La voroav[ce ne str`ns[m,/ +i cu inem[ amar[,/ Prin Sion =i pentru \ar[,/ Aduc`ndu-ne aminte,/ Pl`ngeam cu lacrimi hierbinte“.

Cealalt[oper[important[a lui Dosoftei (intitulat[=i *Proloagele tuturor sfin\ilor, Sinaxar*) e tradus[din grece=te =i s`rbe=te,]n principal dup[*Sinaxarele* episcopului Maximos Marguinos. Ea a fost valorificat[estetic de M. Sadoveanu =i D. D. P[tr[=canu,]n cele dou[volume ale lor *Din vie\ile sfin\ilor* (1924, 1926).

Dumitru MICU, *Scrisul]n limba rom`n[. Manuscrise =i c[r\i religioase, Pravile*, ]n vol. *Scurt[ istorie a literaturii rom`ne*, I, Editura Iriana, Bucure=ti, 1944, p. 46—47.